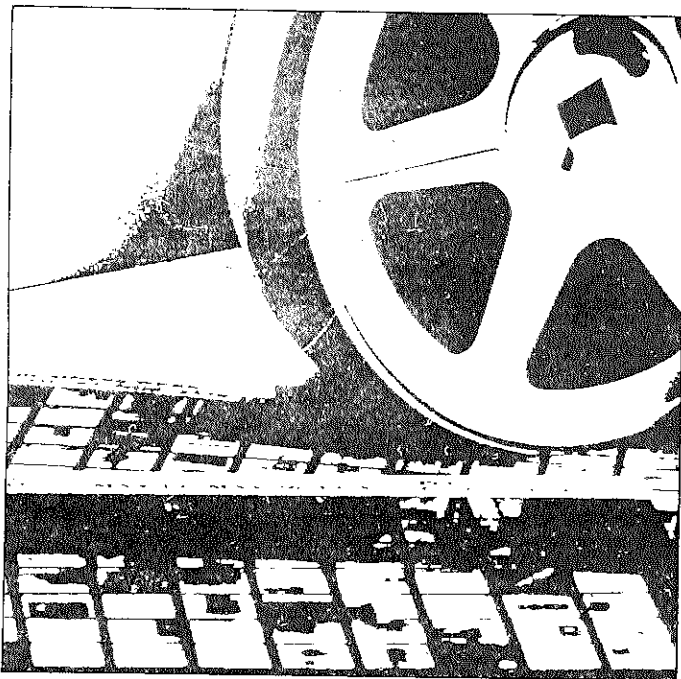

This Publication is available in Microform.

Please send additional information for _____
(name of publication)

Name _____

Institution _____

Street _____

City _____

State _____ Zip _____

**University
Microfilms
International**

300 North Zeeb Road, Dept. P.R., Ann Arbor, Mi. 48106

BOEKBESPREKINGEN

ALGEMENE ECONOMIE

Guido L. DE BRABANDER. - *Etappes van de geschiedenis van het westers economisch denken*. Ufsia-Universitaire Reeks Economie, 1. - Deurne, Uitgeverij MIM, 1986, 381 blz. - Prijs: 895 fr.

Dit vlot leesbaar werk van Guido De Brabander getuigt van een enorme belezenheid en een gerijpt inzicht betreffende de geschiedenis van de westerse economische theorieën vanaf de Griekse oudheid. In het woord vooraf stelt de auteur wat al te bescheiden dat de originaliteit van het boek niet schuilt in persoonlijke interpretaties of verklaringen. Het aantrekkelijke van deze studie is echter de uitermate boeiende invalshoek. Als basisschema voor de historische dynamiek van de economie wordt namelijk Kuhns paradigmadenken aangewend, waardoor ook institutionele en andere niet intern-wetenschappelijke factoren aan bod kunnen komen zonder de rationele component te verwaarlozen. Rekening houdend met de telkens veranderende omgevingsfactoren doorheen de verschillende historische etappes, ontwaart de schrijver niet alleen het polyparadigmatisch karakter van de economie, maar tevens haar methodologisch pluralisme. De logisch-empirische en de axiomatisch-deductieve methode zijn complementair met elkaar naast de zogenaamde «verstehende» methode.

Wat het ontstaan van de economische wetenschap betreft geeft De Brabander correct aan dat de fysiocratie reeds als een volwaardig paradigma kan bestempeld worden. Het paradigma van de klassieke economie vanaf A. Smith wordt boeiend uiteengezet aan de hand van onder meer Malthus' ontwikkelings- en methodologische theorieën, Ricardo's natuurwetten en de onorthodoxe theorieën van Say. De anomalieën van de klassieke economie geven aanleiding tot wat De Brabander terecht «een meervoudige revolutie binnen een multidimensionale wetenschapscrisis» noemt. De marxistische revolutie leidt nooit tot een westers dominant paradigma; de revolutie van de Historische School wordt de voorloper van de institutionele economie en de marginalistische revolutie leidt, mede dank zij haar (positivistische) wetenschappelijke «superioriteit», tot de neo-klassieke synthese van A. Marshall. Wanneer deze laatste echter haaks op de economische realiteit van onder meer grote werkloosheid komt te staan, breekt de keynesiaanse revolutie aan. Met minimale toegevingen aan beide zijden komt een neo-keynesiaanse neo-klassieke synthese tot stand. Aangezien de dominantie van dit paradigma tijdens de huidige (economische) crisis niet langer wordt aanvaard, komt des te meer het polyparadigmatisch karakter van de economie naar boven. Naast een reeks neo-liberale alternatieven zoals het monetarisme en de aanbod-economie, krijgt men een aantal post-keynesiaanse theorieën zoals de radicale politieke economie, het modern Institutionalisme en de Engelse Cambridge School. Misschien had De Brabander nog scherper kunnen onderstrepen dat deze polyparadigmatische situatie – zeker reeds naar het economisch onderwijs toe – een geweldige uitdaging vormt om af te stappen van een vaak al te eenzijdig voorstellen van de economische theorie.

H. Opdebeeck

Paul Craig ROBERTS. - **The Supply-Side Revolution.** An Insider's Account of Policymaking in Washington. - Cambridge, Mass. / Londen, Harvard University Press, 1984, 327 blz. - Prijs: 10,25 \$.

Vanaf de tweede helft van de jaren zeventig geraakten de Verenigde Staten geleidelijk in de ban van de «nieuwe» aanbodeconomie, waarin belastingverlagingen primeren op verhogingen van overheidsuitgaven. Na de blitz-verovering van de Amerikaanse Senaat, het Huis van Afgevaardigden en het Witte Huis, zag het ernaar uit dat aanbodeconomie en belastingverlagingen het Amerikaanse economisch beleid van de jaren tachtig zouden profileren. In werkelijkheid is het echter helemaal anders gelopen. Na het prille succes in 1981 verloren beide centrale thema's van het economisch programma van President Reagan hun clan en aantrekkingskracht. Hoe is dit te verklaren?

Volgens P. Roberts, naar eigen zeggen als politiek adviseur de architect van het programma, waren de hoofdvoorwaarden van het snelle verval de geringe aanwezigheid van aanbodeconomie in de Reagan-administratie en de beperkte macht van de President, een gevangene van het verleden en van de status quo-krachten.

Een interessant, maar voor de beleidsgeoriënteerde econoom ontluisterend aspect van het boek vormt ongetwijfeld de beschrijving van het economisch besluitvormingsproces in Washington. Persoonlijke rivaliteiten, door de media georkestreerde discussies over het te voeren economisch beleid en politieke opportuniteiten blijken in hoofdzaak de economische beleidskeuzen te bepalen. Naar de adviezen van professionele en academische economen wordt slechts sporadisch geluisterd.

Dit persoonlijk relaas van de revolutie van de aanbodeconomie vanaf de eerste levenssteden in 1977 tot het (voorlopig) verval in 1982 heeft een plaats in de literatuur van de *public choice*: het werk is interessant en lezenswaardig, maar niet echt diepgaand. Het verhalend en anekdotisch karakter van het betoog, samen met de ietwat pedante schrijfstijl, werden door de recensent bij momenten als storend ervaren.

S. Deroose

Michael L. LAWRIWSKY. - **Corporate Structure and Performance.** The Role of Owners, Managers and Markets. - Londen / Canberra, Croom Helm; New York, St. Martin's Press, 1984, xiii + 286 blz. - Prijs: 19,95 £.

Sinds de publicatie van het grensverleggend boek van Berle en Means in 1932, handelend over de verschuiving van de effectieve controle over het reilen en zeilen van grote ondernemingen uit de handen van de eigenaars-aandeelhouders naar het management toe, heeft in de literatuur dienaangaande de opvatting dat manager-gecontroleerde ondernemingen een ander gedrag vertonen dan eigenaar-gecontroleerde ondernemingen een vaste plaats verworven. Vanaf het einde van de jaren zestig zien ook steeds meer empirische bijdragen het licht, die deze opvatting als voorwerp van onderzoek hebben. Meestal wordt verondersteld dat de verschillen in gedrag resulteren in verschillen in financiële resultaten, die dan via de coëfficiënt van een dummy-variabele voor het controletype gemeten worden. In zijn boek stelt Lawriwsky dat op dit geheel van empirisch werk twee punten van fundamentele kritiek mogelijk zijn: de meeste onderzoekers laten na de sensitiviteit van hun resultaten t.a.v. de specificatie van het controletype na te gaan; daarbij komt, meestal noodgedwongen, dat zij zich in hun onderzoek beperken tot grote of zeer grote ondernemingen. Lawriwsky heeft in zijn werk gepoogd beide problemen op te lossen: hij werkt met vier specificaties voor het controletype, en zijn steekproef (226 genoteerde Australische ondernemingen) bevat zowel grote als kleine ondernemingen.

De door hem onderzochte hypothesen zijn ook veel verfijnder dan tot dan toe gangbaar was, en laten zich als volgt vertalen: de potentiële ondernemingsprestaties (gemeten volgens vijf variabelen, waaronder risico, groei en reserveringsgraad) zijn afhankelijk van de door de markt eventueel mogelijk gemaakte graad van discretionaire bevoegdheid van het management. De mate waarin deze potentiële prestaties ook effectief gerealiseerd zullen worden, wordt dan weer beïnvloed door zowel interne als externe controlemechanismen op de aanwending van deze discretionaire bevoegdheid. Tot de eerste categorie mechanismen worden o.m. de beloningsstructuur voor het management en het controletype gerekend, tot de tweede de produktmarkt, de kapitaalmarkt en de fase in de levenscyclus. Lapidair komt het erop neer dat Lawriwsky ervan uitgaat dat managers hun nutsfunctie willen maximaliseren, onder de beperkende voorwaarden dat hun onderneming niet van de markt verdwijnt, en dat zijzelf niet uit hun posities gewerkt worden door een groep ontevreden of nieuwe aandeelhouders.

De uiteindelijke empirische bevindingen spreken dit model niet tegen en leiden tot een subtiel geheel van conclusies, waaruit blijkt dat niet het controletype per se cruciaal lijkt ter bepaling van het ondernemingsresultaat, maar wel de aard van de interacties tussen enerzijds het systeem van managementmotivering en anderzijds de interne en externe beperkingen op discretionair managersgedrag. Ook blijkt de ondernemingsgrootte invloed te hebben op deze interactie.

M. Jegers

Stephen MARRIS. - **Deficits and the Dollar: The World Economy at Risk.** Policy Analyses in International Economics, 14. - Washington, DC, Institute for International Economics, 1985, xxxviii + 343 blz. - Prijs: 15 \$.

«De wisselkoers van de dollar is niet alleen de belangrijkste prijs in de wereldconomie; het is tevens de minst begrepen prijs». Deze mening van de voormalige President van de Bundesbank, Otmar Emminger, zal allicht voor wat het tweede gedeelte betreft, niet door Stephen Marris gedeeld worden.

De auteur was tot voor kort economisch adviseur bij de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling en is thans verbonden aan het Amerikaanse Institute for International Economics. Hij hield in 1986 een aantal lezingen in ons land in het kader van de Gaston Eyskens Leerstoel (K.U.-Leuven). Marris biedt allereerst een diepgaande analyse van de fenomenale dollarhousse tussen 1980 en 1985. De uiteindelijke verklaring voor dit verschijnsel moet in de sterke toename van de kredietvraag in de Verenigde Staten gezocht worden. Vooral ten gevolge van de massale structurele budgettekorten nam deze vraag gevoelig toe. Anderzijds waren de Verenigde Staten gekenmerkt door lage binnenlandse besparingen.

De andere OESO-landen voeren een diametraal tegengestelde koers. Bij hen verliep alles onder het motto van sanering van de publieke financiën. De Europese en Japanse spaargelden vonden in de U.S.A. hun bestemming. Niet alleen het Amerikaanse beleid, maar voor alles de haaks op elkaar staande beleidsmaatregelen in de twee blokken, verklaren het dollarfenomeen.

Thans bestaat de opdracht er volgens Marris in op min of meer geordende wijze tot een normale toestand terug te keren. Van deze noodzaak zijn o.m. de Verenigde Staten nog niet voldoende overtuigd. Bij ongewijzigd beleid – zo rekent de auteur voor – is een uitermate sterke dollardaling echter onvermijdbaar. Zulks zou de westerse economie in een ware financiële crisis storten. Het alternatief, een soft-landing, vereist een goed gestuurd en sterk gecoördineerd beleid van alle betrokken landen.

In het coöperatief scenario dienen de Verenigde Staten allereerst hun begrotingstekort drastisch in te krimpen. Tegen 1990 zou het overheidssaldo opnieuw in evenwicht moeten zijn. Het snoeiwerk moet vooral in de eerste jaren plaatsvinden. Ongeveer terzelfder tijd moeten monetaire en budgettaire stimuli in Europa en Japan de vraaguitval t.g.v. de Amerikaanse budgetsanering compenseren. Daarenboven is ook een rol voor de centrale banken weggelegd. Zij kunnen door interventie de dollar stabiliseren op het niveau dat overeenstemt met evenwicht op de U.S. lopende rekening tegen 1990. Minstens drie partijen dienen overtuigd te worden van het welslagen en de ernst van dit scenario: de Amerikaanse overheid, de beleidslieden in West-Duitsland en Japan, en de financiële markten.

Deficits and the dollar kan gerust als een standaardwerk m.b.t. het internationaal monetair gebeuren van de jaren tachtig getypeerd worden. Het overstijgt in ruime mate de vele vluchtige publikaties die rond de dollar het licht gezien hebben. Het boek bevat een rijkdom aan stellingen en is soms speculatief, doch steeds goed gedocumenteerd en cijfermatig ondersteund. Het vormt een voorbeeld van goede economiebeoefening.

A. Van Poeck

Richard NEWFARMER, red. - **Profits, Progress and Poverty. Case Studies of International Industries in Latin America.** - University of Notre Dame Press, 1985, 576 blz. - Prijs: 10,95 \$ (paperback).

Rond een aantal sectoriële studies over respectievelijk tabak, elektrische toestellen, auto's, autobanden, farmaceutica, landbouwtractoren en voedselproducten, wordt in dit interessant en goed gestoffeerd boek gepeild naar de uitwerking die multinationale ondernemingen (MNO) hebben op de marktstructuren en op de economische ontwikkeling in Latijns-Amerika. Newfarmer verzorgt een degelijke inleiding tot de problematiek en de aangewende methodologie en biedt (met G. Gereffi) een uitstekende samenvatting van de case-studies en hun meer algemene bevindingen. De paradigma's van de «industriële economie», met name de begrippen «structuur», «gedragingen» en «resultaten» (van ondernemingen), vormen het referentiekader. De editor en de auteurs van de case-studies zijn Angelsaksische economen met terreinervaring in Latijns-Amerika. Hun sectoriële studies beschrijven eerst de ontwikkeling en de opstelling van de betreffende industrie; daarbij wordt de wereldwijde rivaliteit tussen grote MNO beklemtoond. Daarna spitst de case-studie zich toe op grotere Latijns-Amerikaanse landen.

De auteurs concluderen dat de werking van MNO in deze landen de concentratie in de marktstructuur eerder verheft dan verzwakt, terwijl de aangeboden goederen ook in wezen bestemd zijn voor (relatief) hogere inkomensklassen; ook lokaal industrieel initiatief wordt ontmoedigd. Deze negatieve effecten op de nationale volkshuishoudingen worden niet als dusdanig nagestreefd door de MNO, maar zijn van systemische aard. Daaruit volgt dat er ruimte is voor staatsoptreden, om te proberen bepaalde baten uit inwaartse buitenlandse investeringen meer naar zich toe te halen, iets wat tot hertoe, in de verwerkende nijverheid, weinig aan bod kwam.

Eén punt dat volgens deze recensent te weinig uit de verf komt is het verband tussen de gevolgde ontwikkelingsstrategieën en de vastgestelde effecten van MNO. De bestudeerde landen hebben systematisch een politiek van importsubstitutie gevolgd. Beschermd door hoge tolmuren, hebben zowel buitenlandse als inheemse ondernemingen een hoge winstgevendheid kunnen waarmaken. Was dit wel de meest aangewezen strategie?

S. Plasschaert

Alain MINGAT, Pierre SALMON & Alain WOLFELSPERGER. - **Méthodologie économique.** Reeks «Thémis, Sciences Economiques». - Parijs, Presses Universitaires de France, 1985, 576 blz. - Prijs: 150 FF.

De literatuur over de methodologie van de economische wetenschappen is veleer schaars. De redenen hiervoor zijn van een vrij complexe aard en worden in dit boek voldoende grondig geanalyseerd in het licht van een terechte (her)waardering van de methodologie, inzonderheid m.b.t. het object en de methoden van de methodologie (hoofdstuk 2), de grote methodologische controversen (hoofdstuk 5) en de methodologische fundamenteën van de economische controversen (hoofdstuk 7). M.b.t. de grote methodologische controversen komen vooral in bespreking: het methodologisch purisme, resp. anarchisme, het hyperempirisme en het anti-empirisme, het verklarend vs. het pragmatisch doel, de «Wertfreiheit» en de ideologie, het intentionalisme en het determinisme.

Voor wat de methodologische fundamenteën aangaat, vertrekken de auteurs bij J.S. Mill. De «homo economicus» wordt van dichtbij onderzocht, waarbij de vraag rijst hoe een dergelijk controversieel epistemologisch wezen (die «universele verschrikking») kan leven en overleven.

In de eerste plaats interesseren de auteurs zich voor wat ze «l'économique» noemen, nl. het geheel van intellectuele bevindingen die «economisch» genoemd worden of waarvan de denkers zich «economisten» noemen. (Dit laatste doet sterk denken aan de befaamde uitspraak van weleer: «Economics is what economists do».)

Omwille van de problematiek bij het bepalen van de «economische wetenschap» wordt als werkdefinitie aanvaard: «les productions d'économique qui ressemblent le plus à ce qui caractérise les sciences de la nature les mieux établies en tant que sciences économiques.» Economische wetenschap dient derhalve – en dit berust louter op conventie – te worden onderscheiden van andere kennisvormen als wiskundige economie, economische metafysica, economische ethica enz.

De draagwijdte van de opzet is dus vrij ruim en toch gaat de aandacht in hoofdzaak naar de economische wetenschap in enge zin. Er wordt slechts in beperkte mate verwezen naar andere kennisgebieden – tenzij het gaat om de politieke filosofie en de moraalwetenschap, die het onderwerp vormen van het 8ste en laatste hoofdstuk («La méthodologie de l'économie normative»).

Op het gebied van de economische methodologie bestaat geen voorkeursorthodoxie, wat in dit boek tot uitdrukking komt door het gebrek aan elke vorm van dogmatiek. Zonder hun eigen preferenties te camoufleren, is het duidelijk niet de bedoeling van de auteurs de éniġ goede methode voor te schrijven, noch het éniġ goede antwoord te geven op de gestelde vragen. Men vindt in deze studie wél een aantal aanknopings- en oriënteringspunten, die een richtsnoer kunnen zijn in methodologische discussies en die toelaten de methodologische aspecten van de economische controversen beter te begrijpen. Alleszins wordt de mogelijkheid hierdoor versterkt om de «methodofoben» en de «methodofielen» dichter tot elkaar te brengen. Geen gemakkelijke lectuur, doch «de aanhouder wint», is het niet zozeer aan kennis, dan bepaald wél aan inzicht.

J. Meganck

J. Peter NEARY & Sweder VAN WIJNBERGEN, red. - **Natural Resources and the Macroeconomy**. - Oxford, Basil Blackwell, 1986, xvi + 352 blz. - Prijs: 29,50 £.

Een boek over de interactie tussen de beschikbaarheid of relatieve schaarste van natuurlijke hulpbronnen en de macro-economische ontwikkeling van een regio of van een natie is een nuttige bijdrage. Te vaak worden op dit terrein ruwe schattingen (zoniet vooroordelen) gehanteerd, waardoor het beleid in richtingen gestuurd wordt die tot sociaal-economisch suboptimale oplossingen voeren. De auteurs hebben een zeer goede inspanning geleverd om dit hiaat in de kennis op te vullen.

Het boek bestaat uit twee delen. In een eerste deel stellen de uitgevers van het boek een theoretisch raamwerk voor om de interactie te bestuderen. Hun analyse past in de neo-klasieke benadering van de problematiek. Hun conclusie is zeer overzichtelijk samengevat in 6 antwoorden op 6 vragen, en is wetenschappelijk in overeenstemming met hun bijdrage. Zij geven de noodzaak aan van verdere theoretische ontwikkeling, maar vooral van empirische studies om het reeds ontwikkelde theoretische kader te valideren.

De andere bijdragen in het boek rapporteren over dergelijke empirische studies. De bijdragen zijn zeer verscheiden van omvang, inhoud en benadering. Sommige zijn beschrijvend-beschouwend, andere mathematisch-analyserend. Een algemene bespreking is niet mogelijk.

De diverse bijdragen, ook die van de uitgevers zelf, worden gevolgd door korte rapportjes van referenten van de studies. Zoals gewoonlijk krijgt men hier frisse en soms onverwachte inzichten aangeboden.

Het boek is aanbevolen lectuur, in de eerste plaats voor wie een dieper inzicht in de problematiek wil verwerven. Beginnende lezers in het domein van de economie van de natuurlijke rijkdommen of lezers zonder voorkennis van de beginselen van de macro-economie zullen dit boek wellicht niet kunnen verteren.

A. Verbruggen

David B.H. DENOON. - **Devaluation under Pressure: India, Indonesia, and Ghana**. - Cambridge, Massachusetts / Londen, The MIT Press, 1986, xi + 260 blz. - Prijs: 33,75 \$.

Drie case-studies over devaluaties in ontwikkelingslanden worden in dit boek behandeld: India (1966), Indonesië (1970) en Ghana (1971). Alhoewel het boek van de hand is van een econoom, zijn er slechts enkele verwijzingen naar de economische theorie. Het opzet is inderdaad om devaluaties te bestuderen als politieke gebeurtenissen. Devalueren is uiterst onpopulair om een heleboel redenen, niet het minst omdat het een manier is om de bestedingen van de volkshuishouding in te krimpen. Bovendien treft devaluatie bepaalde groepen veel meer dan andere, en dan nog speciaal politiek beter georganiseerde, zoals de stedelijke arbeiders en de middenklasse.

In welke politieke constellatie komt men dan toch tot een devaluatie, vraagt de auteur zich af. Hij bespreekt de rol van buitenlandse donors en van het IMF en de Wereldbank. Ook de rol van economische adviseurs, de administratie (India), het leger (Ghana), politieke oppositiegroepen en dergelijke komen aan bod. Eén van de drie devaluaties was een succes (Indonesië). In India werden de noodzakelijke begeleidende maatregelen (afbouwen van bureaucratische controle op de industrie) opgegeven onder hevige politieke kritiek binnen en buiten het parlement. In Ghana leidde de devaluatie tot de val van het regime. De militairen die de staatsgreep pleegden, revalueerden zelfs de cedi.

Het boek berust op grondige studie. Voor India bijvoorbeeld werden niet minder dan 63 prominente actoren uit de periode van de devaluatie ondervraagd. Het resultaat is een boeiend en vlot geschreven relaas, dat op het einde terugkoppelt naar de economische analyse. Alhoewel het feitenmateriaal 15 à 20 jaar oud is, lijkt veel van de analyse nuttig voor een inzicht in de huidige situatie. Aanbevolen.

R. Renard

A. VERBRUGGEN, red. - **Liber Amicorum Prof. Dr. Pierre-Henri Virenque**. - Antwerpen, SESO (UFSIA), 1986, 498 blz. - Prijs: 650 fr.

Op 1 oktober 1985 werd aan Prof. P.-H. Virenque, gewoon hoogleraar aan de UFSIA en stichter van het aldaar gevestigde Studiecentrum voor Economisch en Sociaal Onderzoek, het statuut van Prof. Em. verleend. Bij die gelegenheid werd hem door vrienden en collega's van de UFSIA en van ver daarbuiten een Liber Amicorum aangeboden. Dit levig boekdeel, waarin in totaal 26 bijdragen opgenomen werden, weerspiegelt de interessesfeer van de gevierde: input-outputanalyse, gezondheidseconomie, kosten-batenanalyse, transport- en havenconomie, ruimtelijke ordening en leefmilieu enz.

Op het gebied van de sociaal-economische kosten-batenanalyse als wetenschappelijke ondersteuning van de politieke besluitvorming heeft P.-H. Virenque in België een belangrijke rol gespeeld. Een aantal bijdragen herinneren hieraan, gaande van een zeer didactische uiteenzetting over de basisconcepten van de kosten-batenanalyse (W. Pauwels) tot praktische toepassingen over onderwijs (E.S. Kirschen) en vervoer- en havenprojecten (G. Blauwens).

Een ander belangrijk onderzoeksterrein van P.-H. Virenque betreft de ruimtelijke ordening en het leefmilieu. Opvallende bijdragen in dit kader zijn van de hand van SESO-directeur A. Verbruggen over de besluitvorming inzake de bouw van kerncentrales in België en van P. Nijkamp - A. Mouwen over de dynamiek in een stedelijke ontwikkeling, toegepast op Amsterdam.

In het kader van deze bespreking is het onmogelijk op elke bijdrage in te gaan. Wel past het nog te verwijzen naar een aantal studies die van een sterke wetenschappelijk-economische onderbouw getuigen: zeehavens en de nieuwe wereldorde (F. Suykens), patiënten en hun raadplegingen van huisartsen en specialisten (G. Carrin - D. De Graeve), ziekenhuisprestaties en het statuut van de ziekenhuisarts (W. Nonneman), doorlichting van transactiematrices met een toepassing op de textielsector (R. Van Straelen), een beeld van de inkomensverdeling in België (H. Deleecq).

Het Liber Amicorum bevat dus inderdaad een aantal boeiende bijdragen waar elke econoom zijn gading kan in vinden. Het meer filosofisch karakter van een aantal hier niet geciteerde artikels hoeft daarbij geen drempel te vormen. Leidt een interdisciplinaire aanpak immers vaak niet tot wetenschappelijke doorbraken?

E. Van de Voorde

Kirsty HUGHES. - **Exports and Technology.** - Cambridge, Cambridge University Press, 1986, xiv + 214 blz. - Prijs: 22,50 £.

Het werk van Kirsty Hughes betreft een theoretische en empirische analyse van het verband tussen export en technologie. Vooraf illustreert de auteur de samenhang tussen technologie en internationale handelsactiviteiten aan de hand van verschillende statistieken voor de belangrijkste OESO-landen. In een theoretisch gedeelte toont de auteur aan hoe een neo-technologische benadering, uitgebreid met elementen van industriële structuur, een vollediger verklaring voor internationale handelsstromen biedt dan de «human skill»-benadering. Nochtans moet de auteur toegeven dat de laatstgenoemde theorie enkele complementaire inzichten biedt. Vervolgens analyseert de auteur de determinanten van technologische inspanningen. Zij breidt hiertoe de Schumpeteriaanse benadering uit door expliciet rekening te houden met de rol van R & D in de marketingstrategie van de onderneming.

De theoretische bevindingen worden vervolgens empirisch getoetst door middel van de specificatie van een regressiemodel met simultane vergelijkingen. De toets betreft een doorsnede-analyse van export- en R & D-intensiteiten als endogene variabelen voor 46 Britse industrieën in de observatiejaren 1975 en 1978. De resultaten ondersteunen sterk de neo-technologische theoretische bevindingen, en geven slechts indirecte partiële steun aan de theoretische uitgangsprincipes van de «human skill»-benadering. Wanneer ten slotte de analyse uitgebreid wordt naar West-Duitsland, worden, behoudens enig voorbehoud met betrekking tot de data, gelijkaardige resultaten gevonden.

De grote verdienste van Kirsty Hughes' werk is de expliciete poging tot het koppelen van theorie en empirie in deze moeilijke problematiek. De moeilijkheden gekoppeld aan het verzamelen van de geschetste gegevens plaatst uiteraard een zware hypotheek op een dergelijke betrachting. Het zou inderdaad wenselijker zijn de theoretische inzichten te toetsen aan de hand van zorgvuldige tijdreeksgegevens met betrekking tot de verschillende variabelen, waardoor eveneens op een meer gedesaggregeerd niveau verschillende industrieën zouden kunnen geanalyseerd worden. Dergelijke analyse is echter meer een vrome wens dan een mogelijkheid op korte termijn.

Het boek van Kirsty Hughes moet gezien worden als een belangrijke stap naar een meer fundamentele analyse van het verband tussen technologie en export. Het is beslist een aanrader voor eenieder die in deze problematiek geïnteresseerd is.

L. Sleuwaegen

Ian MACKINTOSH. - **Sunrise Europe.** The Dynamics of Information Technology. - Oxford, Basil Blackwell, 1986, xx + 288 blz. - Prijs: 17,50 £.

In zijn voorwoord bij dit boek geeft Burggraaf Etienne Davignon reeds de kwintessens ervan aan: de Europese beleidsvoerders lijken niet ten volle te beseffen hoe belangrijk de «Information Technology» (IT) in de toekomst zal worden en in welke mate de technologische kloof met Japan en de Verenigde Staten de laatste jaren vergroot.

Als internationaal gewaardeerd IT- en (micro-)elektronicaconsulent tracht Ian Mackintosh met Sunrise Europe de Europese bewustwording te versnellen en geeft hij een mogelijke oplossing om de achterstand op de concurrenten te verkleinen.

In het eerste deel («Seeds and Weak Beginning») wordt een overzicht gegeven van de hedendaagse (en eventuele toekomstige) IT-markten en wordt kort geschetst hoe deze zijn geëvolueerd sinds het ontstaan ervan in de jaren vijftig.

Deel twee («Economists and Calculation») handelt voornamelijk over de positie van Europa op de verschillende IT-markten. Vooreerst worden aan de hand van een (sterk vereenvou-

digde) extrapolatie de totale produktie en marktomvang in het jaar 2005 geschat, voornamelijk voor de Verenigde Staten, Japan en Europa (de zgn. IT-triade). Op basis daarvan wordt berekend welke financiële inspanningen door Europa zullen dienen te worden geleverd om de «gap» te dichten, zowel aan de aanbod- als aan de vraagzijde.

In deel drie, ten slotte («Trying the Measures»), wordt een mogelijk scenario gegeven voor de verbetering van de Europese concurrentiepositie met de telecommunicatie als speerpunt-industrie. Er wordt vooropgesteld dat de invoering van een gestandaardiseerd netwerk voor telefonie, datatransmissie en andere IT-toepassingen, zowel direct als indirect, een escalatie van de vraag met zich mee zal brengen, die, mits aan de nodige voorwaarden wordt voldaan, ook het aanbod sterk zal aanzwengelen.

Zoals gezegd wil de auteur met «Sunrise Europe» de ogen van de Europese politici openen en hen wijzen op de nefaste gevolgen voor Europa indien de technologische IT-kloof niet op middellange termijn wordt overbrugd of gedicht. De vlotte stijl van het boek, de vele gegevens, zij het vaak wat ruw geschat, en de eenvoudige extrapolaties maken het echter tot een aanrader voor iedereen die met de IT is begaan, maar niet de nodige technische en/of economische kennis bezit om zich op het pad van de meer gespecialiseerde literatuur te begeven.

P. Claes

Oliver E. WILLIAMSON. - **Économic Organization.** Firms, Markets and Policy Control. - Brighton, Wheatsheaf Books, 1986, xviii + 310 blz. - Prijs: 32,50 £.

«Alles wat u over O.E. Williamson wilde weten, maar niet durfde te vragen», zou een gepaste ondertitel kunnen zijn van dit compilatiewerk.

Het bevat een redelijk overzicht van de belangrijkste bijdragen van Williamson aan de economische wetenschap, alsmede een aantal ongepubliceerde bijdragen en een korte autobiografie. Centraal in het denken van Williamson staat het besef dat de economische agenten helemaal geen «homines economici» zijn, maar mensen zoals u en ik, met een neiging tot opportunisme en met hersenen die verre van perfect zijn, noch op het gebied van gegevensopslag, noch op dat van gegevensverwerking, kenmerken die in de traditionele economische theorie «wegverondersteld» worden. Deze kenmerken worden dan gebruikt ter evaluatie van verschillende vormen van economische organisatie, zoals daar zijn ondernemingen, markten of de structuur van de overheidsinvloed op het economisch leven (zoals in de antitrustpolitiek of in de organisatie van nutsvoorzieningen). Het centraal concept is hier steeds de «transactie» (waarvan de belangrijkste dimensies onzekerheid, frequentie en specificiteit van de te ondernemen investeringen zijn) en de daaraan gekoppelde transactiekosten, die voor een groot deel ontstaan door de voornoemde menselijke eigenschappen.

Afwegen van deze kosten voor verschillende beheersstructuren van een bepaalde transactie leidt tot een verklaring van een aantal fenomenen waarvoor de traditionele theorie niet direct een uitweg weet. Het is in dit licht dat de term «comparatief-institutionele benadering» moet geïnterpreteerd worden.

Het geheel van de transactiekostentheorie is een elegante vermenging van begrippen uit de economische theorie, de organisatie-theorie en de theorieën met betrekking tot het contractrecht, en leidt in veel gevallen tot een verhelderend inzicht in bepaalde economische mechanismen.

Het boek geeft er een duidelijk beeld van, met als enig nadeel, inherent aan de gekozen vorm, dat soms overlappingsen voorkomen.

M. Jegers

MARKETING

Ben BON & Hans SCHRADERS. - **Detailistenmarketing.** Ondernemerschap nieuwe stijl. Tweede, geheel herziene druk. - Alphen a/d Rijn / Brussel, Samsom, 1986, 245 blz. - Prijs: 1.203 fr.

Dit boek richt zich volgens de auteurs niet enkel tot «zelfstandige ondernemers, maar ook tot bedrijfsleiders, winkelchefs en het overig detailhandelspersoneel». In tweede orde vermelden zij al diegenen die beroepshalve met de detailhandel samenwerken, zoals verkoopleiders, national account-managers, districtleiders en vertegenwoordigers, die in het werk bruikbare achtergrondinformatie kunnen vinden. Als derde doelgroep worden de leerlingen vermeld van beroepsopleidingen met detailhandelmarketing in het vakkenpakket. Het boek is ongetwijfeld uitstekend aangepast aan deze doelgroepen, maar ook lesgevers en studenten uit het hoger economisch onderwijs zullen er interessante bedenkingen, feiten en methoden in vinden, die een verfrissende aanvulling vormen bij de klassieke marketinghandboeken. Het boek vangt aan met een hoofdstuk dat als titel draagt «De jaarrekening en marketing» en dat op zeer heldere wijze het basisinstrumentarium bespreekt van financiële overwegingen, concepten, staten en kengetallen bij het zakendoen. Het vooraan plaatsen van deze - naar onze mening - zeer belangrijke overwegingen, vormt een zeer origineel en realistisch vertrekpunt. De Hollands-nuchtere stelregel van de auteurs: «eerst rekenen, dan tekenen» is overigens regelmatig terug te vinden in het werk. De twee volgende hoofdstukken bevatten een zeer gedegen, zij het beknopte horizontverkenning inzake bedrijfsomgeving en consumentengedrag. De navolgende hoofdstukken behandelen dan het zeer brede commerciële instrumentarium van de detailhandelaar: winkelpositionering, winkellokalisatie, assortimentskeuze, prijsbeslissingen, winkelopstelling, winkelpersoneel en promotie. De meeste van deze hoofdstukken zijn zeer gedegen en met grote praktijkkennis opgesteld. Een heel enkele keer geeft dit wel eens aanleiding tot het wat te gemakkelijk voorstellen van de geldende praktijk als de economische wenselijkheid, zoals in het hoofdstuk over prijsbeslissingen. De regelmatige aanwending van checklists daarentegen verdient een zeer positieve vermelding. In de laatste hoofdstukken worden zeer reële vraagstukken behandeld zoals lekkage, winkeldiefstal en (zeer summier) de productiviteitsproblematiek. Dan is er nog een hoofdstukje met een lijst van Nederlandse vertalingen van Engelse vaktermen uit het marketing-, reclame- en public relationsgebied. Het veertiende en laatste hoofdstuk omvat een zeer uitgebreide gevalstudie rond de introductie van de voorgaande concepten in de sector van de natuurvoeding.

Alles bij elkaar vormt *Detailistenmarketing* van Bon en Schraders een knap en vooral praktisch bruikbaar werkstuk, dat echter inzake beknoptheid, stijl en vormgeving wat te veel het karakter bezit van een syllabus en te weinig van een - meer uitgeschreven - boek.

W. van Waterschoot

Klaus BACKHAUS & David T. WILSON, red. - **Industrial Marketing.** A German-American Perspective. - Berlijn / Heidelberg / New York / Tokio, Springer-Verlag, 1986, viii + 373 blz. - Prijs: 98 DM.

Dit boek is een bundeling van referaten die werden gehouden op de voor marketingwetenschappers beroemde «Mainz conferentie» (september 1984). Meteen is het vooral nuttig voor marketingdocenten en wetenschappelijke onderzoekers. Praktijkmensen zullen zich eerder ergeren aan het hoge abstractieniveau van de besproken topics/concepten en de geavanceerde onderzoekstechnieken.

Voor wetenschappelijke bibliotheken kan het boek wel een plaats op het rek opeisen. Vele bijdragen zijn immers geschreven door «grote namen» zoals Wilson, Woodside, Spekman, Backhaus, Lilien.

De bijdragen zijn gegroepeerd in acht secties over de volgende onderwerpen: 1) state-of-the-art van industrieel marketingbeleid/onderzoek, 2) industrieel koopgedrag, 3) industrieel verkoopgedrag, 4) studie van de facetten op het vlak van de interacties tussen koper en verkoper, 5) de marketing/technologie-interface, 6) risicogedrag, 7) methodologische facetten van industrieel marktonderzoek, 8) succes van nieuwe produkten.

De verschillende artikelen leiden alleszins tot een verdere ontwikkeling van industriële marketing als theoretisch onderzoeksgebied.

P. Matthysens

ALGEMEEN ONDERNEMINGSBELEID

David BERNSTEIN. - **Bedrijfsidentiteit.** Sprookje en werkelijkheid. - Utrecht / Antwerpen, Veen, uitgevers, 1986, 368 blz. - Prijs: 795 fr.

Dit werk vormt een warm pleidooi voor een alomvattende benadering van de ondernemingscommunicatie, en haar integratie en coördinatie in het totale ondernemingsbeleid. Het communicatiebeleid wordt hier onverkort beschouwd als behorend tot de essentiële verantwoordelijkheid van het top-management, net zo belangrijk als de beheersing van de andere bedrijfsmiddelen. Aangezien de centrale vraag deze is naar de formulering, verspreiding en invloed van een bedrijfsidentiteit en -image, dienen vooraf een aantal begrippen scherp te worden gesteld. Vrij uitvoerig wordt de betekenis van concepten als identiteit, persoonlijkheid, karakter, imago, maar ook van onderneming, communicatie en communicatiemodellen, institutionele filosofie, boodschap omschreven en verduidelijkt (hfst. 2-15). Dan pas kunnen op zinvolle wijze de verschillende toepassingsgebieden van interne en externe ondernemingscommunicatie worden onderzocht.

Een doeltreffende communicatie vergt een systematische benadering van de interne en externe doelcategorieën. Na onderzoek van een aantal opsommingen, afkomstig uit de institutionele reclame, kiest de auteur voor een indeling in 9 doelcategorieën: intern, lokaal, belangengroepen, handel en industrie, de overheid, de media, de financiële wereld, de afnemers, het grote publiek. Deze kunnen worden gecombineerd met een waaier aan publieksbenaderingen of communicatiekanalen (o.a. produkt, correspondentie, presentaties, points of sale, permanente media, reclame...), zodat op basis hiervan het «wiel van de institutionele communicatie» kan gelden als een overzichtelijk en praktisch hanteerbaar hulpmiddel (hfst. 20).

In een derde en laatste onderdeel (hfst. 11-34) wordt de hantering van institutionele communicatie, met het oog op het creëren en veranderen van een bedrijfsidentiteit, onderzocht, en aan de hand van talrijke voorbeelden en anekdotes betreffende Amerikaanse, Engelse en enkele Duitse/Franse/Nederlandse ondernemingen geïllustreerd. Tevens worden een aantal vragen, die van belang zijn vanuit een toegepast research-standpunt, onderzocht, zoals: hoe kan de doeltreffendheid van institutionele communicatie worden gemeten; welke zijn belangrijke concrete maatstaven die in dit verband kunnen worden gebruikt? Ook worden een aantal concrete richtlijnen geformuleerd t.a.v. een communicatiebeleid tijdens een crisisperiode van een onderneming.

De auteur heeft beslist een boeiende poging gedaan om het probleem van de «bedrijfsidentiteit» toegankelijker en beter hanteerbaar te maken vanuit een geïntegreerde benadering van communicatiebeleid, toegespitst op institutionele communicatie. Het geheel is opgebouwd uit 35 korte hoofdstukken, verlicht met ludieke tekeningen, doorspekt met voorbeelden, illustraties en anekdotes. Toch is systematische en aandachtige lezing geboden om de bedoelde boodschap in haar volle draagwijdte te vatten.

D. Vloeberghs

Rosalie L. TUNG, ed. - **Strategic Management in the United States and Japan. A Comparative Analysis.** - Cambridge, Massachusetts, Ballinger Publishing Company, 1986, xxv + 177 blz. - Prijs: f 98,95.

Bundeling van «proceedings and papers» voorgesteld op conventies is een loffelijke gewoonte van uitgeverij. In dit geval gaat het om een dergelijke bundel, samengesteld naar aanleiding van een «conference» aan The Wharton School University, University of Pennsylvania, eind 1984, door het U.S.-Japan Management Studies Center en het Center for International Management Studies, beide onderzoekscentra aan de genoemde universiteit. Jammer genoeg roept de veelbelovende titel te ruime verwachtingen op. De vlag dekt niet helemaal de lading.

Het boek bestaat uit vier delen. In het eerste deel komt de voor Japan vanzelfsprekende *interface* tussen overheid en bedrijfsleven aan bod, met o.m. een uitstekende bijdrage van R.J. Ballou van de Sophia Universiteit in Japan.

Het tweede deel wil een inzicht geven in de strategische rol van de Japanse handelshuizen. Bekend onderwerp met eveneens bekende beschouwingen. Vergelijking met de aanpak van de USA is ten enenmale niet relevant. Dan maar een paper over aangepaste countertrade! Deel drie brengt ons dicht bij de opzet van de «conference». Twee cases uit de fabrikantensector, namelijk de vliegtuigindustrie en de farmaceutische nijverheid, geven inderdaad zicht op de Japanse strategische opstelling in deze sectoren. Ook hoofdstuk 10 van V. Pucik («Management Practices and Business Strategy in Manufacturing Firms») verdient aanbeveling.

Het laatste deel gaat de financiële toer op, volledig in de traditie van The Wharton School. Twee artikels van elk hooguit vijftien bladzijden, waardevol op zichzelf, leggen te weinig gewicht in de schaal om het boek als geheel geslaagd te noemen.

Geen nood, het boek gaat over Japan. Het zal wel verkocht geraken.

L. Kymper

G.P. MARSHALL & B.J. McCORMICK. - **Economics of Managerial Decision-making.** - Oxford, Basil Blackwell, 1986, iv + 364 blz. - Prijs: 10,95 £.

In dit boek komt een veelheid van onderwerpen aan bod die alle van ver of van dichtbij te maken hebben met management. Het specifieke is dat dit steeds gebeurt vanuit een (micro-)economisch-theoretische invalshoek, waarbij op de verschillende domeinen de relevante theorieën samengevat en kritisch besproken worden.

Via een bespreking van de aard van een onderneming (min of meer geïnspireerd door het trio Coase, Chandler, Williamson) en de controle erop komen uitgebreid de operationele activiteiten van een onderneming aan bod: commerciële activiteiten (consumptiedrag, prijsbeleid, productbeleid, lokatie, distributie), financiële activiteiten (het dilemma consumeren-sparen, investeringscriteria, risico, CAPM, Miller-Modigliani), productieactivitei-

ten (kostenconcepten, productiefuncties, een uit dit soort handboeken niet weg te branden uitgebreide bespreking van de lineaire programmering, voorraadbeheer enz.) en personeelsbeheer (aanwerving, motivatie, vakbonden, absentisme).

De laatste hoofdstukken behandelen in kort bestek de multinationals, de zelfbeheerde ondernemingen, de openbare ondernemingen en de regulering.

Het voornaamste probleem met dit werk is dat binnen de hoofdstukken de structuur nogal ongeordend, en soms zelfs chaotisch is. Dit wordt mede in de hand gewerkt door het ontbreken van elk vorm van nummering van de paragrafen en subparagrafen of van een gedetailleerde inhoudsopgave. Ook is soms de wijze van refereren inaccuraat (bijv. het gedeelte over contesteerbare markten, dat geen enkele verwijzing bevat; zie ook het «oliepomp»-voorbeeld).

Naast deze bedenkingen rijst ook de vraag tot welk soort lezers dit boek zich richt, aangezien de behandeling van de vele onderwerpen niet steeds vertrekt vanuit een uniforme hypothese aangaande de basiskennis van de lezer.

Desalniettemin is dit boek toch een interessant overzicht van de economische concepten die gerelateerd kunnen worden aan de diverse facetten van het bedrijfsbeheer.

M. Jegers

Jean GANDOIS. - **Operatie staal.** Het relaas van een crisismanager. - Tielt, Uitgeverij Lannoo, 1986, 191 blz. - Prijs: 495 fr.

Beoordeling van dit boek vanuit de bedrijfskundige invalshoek is ogenschijnlijk een gemakkelijke opdracht. De recensent hoeft zich dus niet in te laten, noch met de geschiedkundige, noch met de literaire waarde van het werk, en zich evenmin te bekommeren om de vertaalwaarde – overigens niet onaardig – van de teksten.

Bedrijfskundigen zullen vrij snel de theoretische kennis van Gandois in de terminologie, de pas- en steekwoorden en de strategische constructies ervaren. Zakenlieden van hun kant zullen zijn stielvaardigheid als manager onderkennen. Zo komen academici en praktijkmensen vlot aan hun trekken. Het zou mogelijk zijn de inhoud van het boek netjes in te delen in een klassiek model van strategische planning.

Uitgangspunten: filosofie van de participanten: regering, banken, directie en kaderleden, vakbonden, klanten, concurrenten

Interne evaluatie: sterkten en zwakten

- bijzonder de ingenieursverdwaazing
- de inplantingsbeperking
- afwezigheid van marktgerichtheid
- bureaucratische bezigheid
- gebrek aan flexibiliteit
- onmogelijkheid van exit enz.
- constraints en nogmaals constraints

Externe omgeving: nationaal, communautair en subregionaal getekend

- internationaal gegijzeld enz.
- kansen: vrijwel onbestaand
- bedreigingen: legio

Met deze diagnose voor ogen is «Het relaas van een crisismanager» een zeer leerzaam boek, ook al is het niet in een wetenschappelijke vorm gegoten. Maar dat was duidelijk niet de bedoeling van de auteur.

L. Kymper

ARBEID EN ORGANISATIE

Iain L. MANGHAM. - **Power and Performance in Organizations.** An Exploration of Executive Process. - Oxford, Basil Blackwell, 1986, vii + 184 blz. - Prijs: 17,50 £.

Achter deze ruime en tegelijk vage titel schuilen een aantal thema's en concepten die traditioneel thuishoren in handboeken over «Organizational Behavior», zoals leiderschap, motivatie, macht, effectiviteit, interactie, rationaliteit, emotie en attitudes, besluitvorming. Deze worden hier echter behandeld vanuit een radicaal symbolisch interactionistisch perspectief. Dit gebeurt *niet* op basis van theorieën en het overnemen van andere auteurs, doch uitgaande van een beschrijving van flitsen uit een directievergadering, einde augustus 1983, ergens in de buurt van Londen... Deze «scenes from commercial life» (in hoofdstuk 2) vormen de rode draad waar rond het hele «verhaal» wordt gesponnen. Na een korte uiteenzetting van het symbolisch interactionisme (met de essentialia uit o.m. Blumer, Mead, Goffman, Thibaut en Kelley) wordt een diepgaande interpretatie en analyse van de genoemde directievergadering uitgewerkt. De auteur blijft hierbij trouw aan de grondovertuiging van deze benadering, waarbij de betekenis die door actoren in een sociale interactie aan mensen en situaties wordt gehecht, centraal staat. De verschillende thema's worden ook telkens vanuit deze interpretatieve beweging ter sprake gebracht. Geleidelijk worden de diverse handelingspatronen, posities, interactiemodaliteiten en percepties blootgelegd, die ieders gedrag en het groepsgedrag bepalen en richten.

Van wie gewend is aan de traditionele handboeken in O.B. en dergelijke, vergt deze aanpak enige aanpassing; in ruil hiervoor krijgt de aandachtige lezer echter een rijk diepte-inzicht in menselijk gedrag, met onmiskenbare literaire kwaliteiten. Heel het «wetenschappelijk» apparaat is bijeengebracht in uitgebreide voetnoten aan het einde van het werk. Maar ook daar neemt de auteur regelmatig afstand van een al te «academische», droge, zuiver theoretische benadering.

D. Vloeberghs

Wim DE BAAS. - **Sociaal beleid en personeelwerk.** Een beschouwing over hun aard en samenhang. Zesde herziene druk. - Alphen a/d Rijn / Brussel, Samsom Uitgeverij, 1986, xvi + 187 blz. - Prijs: 823 fr.

Weinig boeken hebben de eer 12 jaar na hun eerste publikatie voor de zesde maal gedrukt te worden, zonder noemenswaardige wijzigingen. Het is ons bovendien bekend dat de auteur al die jaren opleiding gegeven heeft aan personeelsfunctionarissen en zo kon bijdragen tot de ruime verspreiding van zijn werk. Redenen om kritisch te evalueren wat dit boek (nog) te bieden heeft.

Vooraf dient verduidelijkt dat «sociaal beleid» gedefinieerd wordt als het beleid m.b.t. werken en samenwerken van mensen en groepen in een arbeidsorganisatie. Dit is ruimer dan wat in België doorgaans met «personeelsbeleid» bedoeld wordt. Personeelwerk is datgene dat door de «sociale functionarissen» van de dienst «Sociale Zaken» gepleegd wordt om het sociaal beleid te helpen realiseren.

Ons wikken en wegen levert plus- en minpunten op. De minpunten eerst. Wij stellen, o.m. aan de literatuurlijst, vast dat research en publikaties na 1975 zo goed als volledig ontbreken. Ook de themata die sindsdien op de voorgrond getreden zijn, worden niet behandeld. We denken aan de discussie over de professionalisering van de personeelsfunctie, personeelsbeleid en -functie bij inkrimping en sanering, human resources management, transformatie-

management, en zo veel meer. Wat wij voorts nog steeds ontberen – ook reeds in de eerste editie – is de ondersteuning van de standpunten door research, ervaringen of getuigenissen. De lezer moet veel geloof opbrengen.

Pluspunten dan. Niettegenstaande de bovenvermelde datering, blijft De Baas de professionele lezer dwingen na te denken over de meest fundamentele vragen van zijn beroep: wat is sociaal beleid en wat zijn de doelstellingen ervan?; wat zijn de hoofdpodochten en de organisatorische plaats van de personeelsfunctie?; welke rollenverhoudingen heeft deze functie?; welke types personeelwerk kan men onderscheiden?; enz. Door het hoge abstractieniveau blijft het boek nu eigenlijk even bruikbaar als tien jaar geleden. Positief is ook nog dat de auteur op basis van zijn overpeinzingen duidelijke, persoonlijke standpunten verkondigt. Ze blijken dan nog sterk overeen te komen met wat – althans in Vlaanderen – over personeelsbeleid en personeelsfunctie gedacht en beleefd wordt. Hoe abstract ook, het boek baadt in gezond verstand.

L. Derijke

Don BINSTED. - **Developments in Interpersonal Skills Training.** - Aldershot / Brookfield, Gower Publishing Company, 1986, vi + 208 blz. - Prijs: 39,50 \$.

Iedere trainer ontwikkelt doorheen zijn ervaringen in allerlei leersituaties een aantal eigen inzichten, referentiekaders en een methodologie of wijze van aanpak. Dit is des te meer waar op het gebied van de interpersoonlijke vaardigheden, waar ernstige theorievorming nagenoeg ontbreekt. Deze monografie wordt best beschouwd als een dergelijke presentatie, afkomstig uit een specifiek midden (Universiteit van Lancaster in Engeland), ten behoeve van collega-trainers. Hoewel enkele originele elementen niet ontbreken, blijft het geheel, mede door de formele en louter methodologische aanpak, eerder aan de oppervlakte.

D. Vloeberghs

PRODUKTIEBEHEER EN OPERATIONEEL ONDERZOEK

S.W. DOUMA. - **Lineaire programmering als hulpmiddel bij de besluitvorming.** Derde, herziene druk. - Den Haag, Academic Service, 1984, 183 blz. - Prijs: f 30.

Lineaire programmering (LP) is een optimalisatietechniek voor modellen met lineaire doelfunctie, lineaire beperkingen en niet-negatieve beslissingsvariabelen. In de voorbije decennia werden dergelijke modellen met wisselend succes aangewend in bedrijven en bij de overheid. Het werken met LP-modellen is inderdaad niet steeds eenvoudig: de onderliggende assumpties i.v.m. lineariteit en het vele rekenwerk zijn daarbij de belangrijkste hinderpalen.

In dit boek heeft de auteur de nadruk gelegd op een eerder intuïtieve, niet-wiskundige benadering. Aan de hand van kleine rekenvoorbeelden worden de concepten van de techniek aangebracht. Tevens wordt de nodige aandacht besteed aan de economische interpretatie van de formulering en van de bekomen resultaten. Het feit dat daarbij in elk hoofdstuk hetzelfde voorbeeld ter illustratie hernomen wordt, heeft het voordeel dat men zich kan concentreren op het aspect dat ter bespreking voorligt en dat men zich niet steeds opnieuw

in een andere probleemstelling met andere cijfergegevens moet inwerken. Achtereenvolgens worden zodoende besproken: modellen met twee variabelen, schaduwrijzen en parametrisch programmeren, het simplex-algoritme, het duale probleem en de gevoeligheidsanalyse. Daarmee is o.i. een vrij volledige behandeling van LP als techniek verzekerd.

Waar het boek naar onze smaak wel wat te kort schiet is het tweede deel van de titel, nl. «hulpmiddel bij de besluitvorming». Het was de bedoeling van Douma dit aspect naar voren te brengen in de laatste twee hoofdstukken. Daarin bespreekt hij respectievelijk productieplanning en opstelling van een structuurplan voor een gemeente. Onze indruk is dat hij deze problemen al te zeer presenteert als zeer uitgebreide rekenoefeningen en al te weinig als beslissingsproblemen. Het onderkennen van het probleem en het formuleren van het model lijken net gesneden brood. Wie enige praktijkervaring heeft met LP-modellen weet dat dit doorgaans niet het geval is. Bovendien heeft deze initiële aanpak tot gevolg dat de auteur zich bij de bespreking van de bekomen resultaten moet beperken tot een overlopen en commentariëren van de computeroutput. Hoe in realiteit de terugkoppeling naar de vraagstelling gebeurt, kan niet geïllustreerd worden bij gebrek aan een reële vraagstelling in een reële context.

Als handleiding voor een initiatie tot de LP-techniek vinden we dit werk zeker geslaagd. De titel echter voorspelt meer dan de lading die wordt aangeboden.

C. Van Mechelen

Paul MADDEN. - Concavity and Optimization in Microeconomics. - Oxford, Basil Blackwell, 1986, xii + 313 blz. - Prijs: 29,50 £.

De bedoeling van de schrijver bestond erin de lezer met een elementaire kennis van wiskunde (begrippen over afgeleiden en matrixrekenen) via een gestructureerde tekst de begrippen en technieken bij te brengen van de wiskundige programmering en de belangrijkste toepassingen ervan in de micro-economische theorie. Deze - zeker op het didactische vlak - uitermate moeilijke opdracht wordt door Paul Madden met bijzonder veel glans volbracht. Op een heldere en elegante wijze slaagt hij erin na enkele hoofdstukken de Lagrange- en Kuhn-Tucker-methodes aan te brengen, zonder op het wiskundige vlak veel toegevingen te moeten doen; daarna komen parametrisering en homogene functies aan bod. De bekomen resultaten worden dan toegepast op klassieke micro-economische vraagstukken, zoals winstmaximalisatie, kostenminimalisatie, nutsmaximalisatie van de consumptie. Hierbij gaat de auteur steeds uit van de concaviteit van de beschouwde functies, maar in het betoog blijkt snel dat dit geen strengere assumptie is om analytisch handelbare probleemformuleringen te bekomen dan (bijv. de tweede orde) assumpties waarvan andere auteurs gebruik maken. Vervolgens poogt hij de concaviteitshypothese te relaxeren door de noties «quasi-concaviteit» en «concavifitseerbaarheid» te introduceren. Naarmate de behandelde materie complexer wordt, gebeurt het dat bepaalde stellingen niet meer bewezen worden, hoewel er steeds zorg voor gedragen wordt dat de betekenis en zin ervan dan door middel van voorbeelden of grafische voorstellingen duidelijk tot uiting komen. Het gros van het boek behandelt problemen met één beperkende voorwaarde, maar naar het einde toe wordt eveneens aandacht geschonken aan gevallen waarin verscheidene beperkende voorwaarden optreden (met het lineair programmeringsprobleem als bijzonder geval). Tevens wordt, eerder summier, de dualiteitstheorie behandeld.

Samenvattend kunnen we stellen dat de grote verdienste van dit werk op het didactische vlak ligt, met als enig slippertje dat de auteur langs zijn neus weg gebruik maakt van impliciete differentiatie zonder waarschuwing of uitleg. Voor geïnteresseerden met een beperkte wiskundige achtergrond is het een uitstekend studieboek, en na studie zal het een al even uitstekend naslagwerk worden.

M. Jegers

John KIDD, red. - Managing with Operational Research. - Oxford, Philip Allan; New York, St. Martin's Press, 1985, xi + 305 blz. - Prijs: 12,95 £ (paperback).

Alhoewel operationeel onderzoek (OR, Operations Research in de USA, Operational Research in het VK) opgenomen is in het curriculum van een bedrijfseconomische opleiding, moet men vaststellen dat de praktijk van deze discipline achterblijft op de stand van de wetenschap ter zake. Dit fenomeen kan grotendeels verklaard worden door de ontoegankelijkheid van tekstboeken en publikaties voor wie niet over een stevige bagage aan wiskunde en statistiek beschikt. De literatuur omtrent OR is inderdaad bijna uitsluitend gericht op de (mathematische) techniciteit ervan en gaat veelal voorbij aan de managementaspecten van het OR-gebruik zoals daar zijn: probleemdefiniëring, modelformulering en implementatie van de resultaten. Voorliggend werk wil dat verhelpen. In de inleiding lezen we de volgende zinsneden: «We have tried in this book to present the useful ideas and concepts of operational research in a non-technical form» en «At Aston we have tried (...) to develop a methodological framework for tackling problems in management systems. This book is an attempt to explain the flavour of this distinctive operational research approach». Enkel al voor het aandurven hiervan verdienen de auteurs lof.

Om dit opzet te realiseren hebben tien auteurs (zeven academici en drie practici) hun inzichten gebundeld in veertien hoofdstukken. Deze kunnen grosso modo ingedeeld worden in drie afdelingen. De eerste vier hoofdstukken zijn methodologisch georiënteerd. De hoofdstukken 5 t.e.m. 13 zijn gewijd aan een niet-technische presentatie van specifieke methodes. Met name worden achtereenvolgens Decision Analysis, lineaire programmering, netwerkanalyse en simulatie behandeld. Een drietal hoofdstukken zijn gewijd aan praktische toepassingen: Decision Analysis in Imperial Group, Owning or Hiring Tipper Vehicles, Control of R & D Projects. Het laatste hoofdstuk, ten slotte, brengt een synthese van methodologie, techniek en praktijk.

Het geheel is sterk niet-technisch georiënteerd en zal de lezer alleszins dichter brengen bij OR. Daarom durven we met een gerust gemoed de lectuur ervan aanbevelen aan alle geïnteresseerde leken.

C. Van Mechelen

RECHT

Luc HINNEKENS. - De territorialiteit van de Belgische belastingen in het algemeen en op de inkomsten in het bijzonder. Samsom Fiscale Monografieën, 85/2. - Brussel, CED-Samsom, 1985, 199 blz. - Prijs: 1.818 fr.

Dit «Belgisch verhaal van belastingen en landgrenzen», dat met 200 bladzijden meer weg heeft van een tractaat dan van een monografie, heeft de problematiek van het grensoverschrijdend belastingrecht tot voorwerp, benaderd vanuit de Belgische hoek. Een problematiek die des te meer de belangstelling wekt, naarmate het internationaal economisch verkeer, waaraan ons kleine Rijk intens participeert, in omvang en uitstraling toeneemt. Meer bepaald beoogt het werk een overzicht te geven van en nader in te gaan op de territoriale rattacheringsregels die het Belgisch Wetboek van de Inkomstenbelastingen kenmerken, geplaatst in de brede context van het territorialiteitsbeginsel dat universeel - bij ons zoals overal elders - het belastingrecht beheerst.

Een eerste hoofdstuk is dan ook gewijd aan het territorialiteitsbeginsel als zodanig. Neerslag van het soevereiniteitsbeginsel in belastingzaken, ligt het territorialiteitsbeginsel – niet het nationaliteitsbeginsel – algemeen aan de basis van de territoriale organisatie van de belastingorde. Het internationaal belastingrecht (IBR) vindt er zijn grondslag in. Met de meeste zorg onderzoekt de auteur de beginselen die aan de belastingsovereiniteit voorzitten en die aan de territorialiteit van de belasting materieel en formeel gestalte verlenen. De vraagstukken van de internationale dubbele belasting en van de internationale belastingvermijding en -ontduiking blijven daarbij niet onbesproken.

Vervolgens wordt in een tweede hoofdstuk het universele territorialiteitsbeginsel op de Belgische belastingssituatie geprojecteerd. De projectie is er een van positiefrechtelijke aard. Uit de gemaakte rondgang blijkt dat de territoriale werkingssfeer van vele van onze belastingen (douanerechten en accijnzen, met de inkomstenbelastingen gelijkgestelde belastingen, zegelrechten, met het zegel gelijkgestelde taksen, registratierechten, belasting over de toegevoegde waarde en successierechten) «amper geregeld wordt in wetteksten of alleszins maar summier vastgelegd wordt in vergelijking met die van de inkomstenbelastingen». Daarom spitst het werk zijn aandacht uitgesproken toe op de regels van de territoriale rattachering in het Wetboek van de Inkomstenbelastingen.

De studie en kritiek van deze regels komen uitgebreid aan bod in een derde hoofdstuk, dat meteen tot de hoofdschotel van het boek is uitgegroeid. Geen diepgaander onderzoek is sedert «Les impôts sur les revenus et l'extranéité» van R. Zondervan (Brussel, 1967) aan het onderwerp besteed. Onderscheid wordt daarbij gemaakt tussen de personele territorialiteit enerzijds en de zakelijke territorialiteit anderzijds. De eerste komt tot uiting in de belastingen die de verblijfhouders treffen (personenbelasting, vennootschapsbelasting en rechtspersonenbelasting), de tweede in de belasting der niet-verblijfhouders. Waar het rijksinwonerschap en de zetel der vennootschap centraal staan voor de toepassing van de verblijfhoudersbelastingen en bijgevolg van het principe der wereldwijde taxatie, gelden voor de belasting der niet-verblijfhouders algemene en bijzondere rattacheringsregels, die broksgewijs de belasting «bij mekaar sprokkelen». Het onderzoek van deze rattacheringsregels legt menige wetgevende onnauwkeurigheid bloot en wijst erop hoezeer de Belgische wetgever bij het afbakenen van de belastbare stof pragmatisch te werk is gegaan.

Het is in dit derde en belangrijkste hoofdstuk, meer bepaald in het tweede deel daarvan, dat handelt over de zakelijke territorialiteit die de belasting der niet-verblijfhouders kenmerkt, dat de lezer zijn volle gading vindt. In een haast meedogenoze analyse van teksten, rechtspraak en administratieve commentaren worden de algemene en bijzondere rattacheringsregels die de niet-verblijfhouder aan de Belgische inkomstenbelasting binden, onder de loep genomen. Het resultaat van deze analyse is een regenboog van begrippen en omschrijvingen, van principes en uitzonderingen, van belastbare inkomsten en vrijstellingen, zoals het fiscale landschap er slechts zelden een te zien geeft.

Het is de grote verdienste van L. Hinnekens de belastingwetenschap op het stuk van het territorialiteitsbeginsel in het algemeen en de belasting der niet-verblijfhouders in het bijzonder te hebben verrijkt met een rechtstheoretische studie die zonder meer volledig en geactualiseerd is. Zijn ruime praktijkervaring is daarbij op iedere bladzijde voelbaar.

J.J. Couturier

MAATSCHAPPELIJKE PROBLEMEN

Hendrik OPDEBEECK. - *Schumacher is beautiful. Het onmogelijke toch mogelijk?* – Kapellen, De Nederlandsche Boekhandel / Uitgeverij Pelckmans; Kampen, Uitgeverij Kok Agora, 1986, 164 blz.

Dit boek is in de eerste plaats een ode aan Schumacher, die het aangedurfd heeft de bestaande economie radicaal ter discussie te stellen omwille van haar (te) beperkte aanpak van fundamentele hedendaagse problemen zoals werkloosheid, bewapening, het milieu-vraagstuk en de derde-wereldproblematiek. Door dit al te fragmentarisch beeld van de werkelijkheid – de eenzijdigheid van de economische wetenschap – meent Henk Opdebeeck te kunnen spreken van een crisis in het economisch paradigma.

In zijn uiteenzetting over «de economie waar de mens terug centraal staat» doet de auteur een boeiende poging om enkele hanteerbare alternatieve criteria voor te stellen, waaruit moet blijken dat een ander economisch paradigma mogelijk is. Vooral Schumachers idee van kleinschaligheid en een meer aangepaste technologie is het best doorgedrongen bij het grote publiek. Hierbij zal Schumacher voortdurend pleiten voor een «economie van het genoeg» en dit in de voetsporen van figuren als Owen, Ruskin, Gandhi en Tawney.

Het komt mij voor dat Schumacher en Opdebeeck niet zozeer het bestaande theoretisch economisch paradigma zelf te lijf gaan als wel hun nevenverschijnselen of maatschappelijk-filosofische consequenties op de korrel nemen, zoals de invloed van de technologie op het sociaal bestel. Centraal in Schumachers theorie m.b.t. het economisch systeem is dat hij gepoogd heeft een middenweg te zoeken tussen een economisch systeem dat prioriteit geeft aan vrijheid en een economisch systeem dat orde voorop plaatst.

Terecht merkt Opdebeeck op dat Schumachers «utopia» niet mag worden verward met een naïef droombeeld. Buber citerend stelt de auteur dat het utopisch pre-paradigma eerder gelooft «dat men voor dat wat men nastreeft, in het nu de nu mogelijke ruimte moet scheppen, opdat het dan in vervulling kan gaan».

Lovend voor Henk Opdebeeck is zijn moedige poging om met Schumacher de «oikonomia» in ere te herstellen, nl. het garanderen van een «goede en rechtvaardige huishouding», al lijkt het boek bij tijden meer de weg op te gaan van de bergrede dan van een economisch kritische studie.

Peter Verhezen

Population Growth and Economic Development: Policy Questions. - Washington, DC, National Academy Press, 1986, ix + 108 blz. - Prijs: 10,55 £.

Een vrij beknopt boek, dat een compacte maar evenwichtige synthese biedt van wat de orthodoxe economische wetenschap (slechts?) te zeggen heeft over bevolkingsgroei in de ontwikkelingslanden.

De redenering geschiedt hoofdzakelijk vanuit twee invalshoeken. Enerzijds wordt de in ruime kring aanvaarde stelling onderzocht dat een hogere bevolkingsgroei het inkomen per capita negatief beïnvloedt. Dat blijkt bij nader toezien niet zo evident te zijn en de auteurs, een collectief van specialisten, komen tot de veel genuanceerder conclusie dat een negatieve beïnvloeding mogelijk is maar verre van automatisch. Het hangt af van een hele reeks factoren die van land tot land erg kunnen verschillen, zoals het produktiepotentieel van

het landbouwareaal, het voorkomen van schaaleffecten in infrastructuur (wegen, gezondheidsdiensten) en de impuls van een grotere bevolkingsdichtheid op technische en institutionele vernieuwingen. Het argument dat de beperktheid van vele grondstoffen pleit voor een afremmen van de bevolkingsgroei wordt kort maar krachtig verworpen.

De tweede invalshoek is die van de welvaartseconomie. Die brengt de auteurs ertoe om familieplanning aan te prijzen, waarmee bedoeld wordt het informeren van de bevolking en het op de markt brengen van contraceptiva. De potentiële vraag naar zulke programma's van familieplanning blijkt overigens uit vele enquêtes bij gehuwde vrouwen in ontwikkelingslanden. Familieplanning is een rechtstreekse toepassing van het principe van consumentensoevereiniteit, nog versterkt door het morele argument dat de keuze van het aantal kinderen een fundamenteel recht is dat aan het koppel toekomt. Of er ook een rechtvaardiging is voor overheidsinterventies die verder gaan (bijvoorbeeld door de financiële penaliserende maatregelen van grote gezinnen), hangt volgens het jargon van de welvaartseconomie af van het bestaan van externaliteiten. De auteurs brengen ook hier een heldere synthese, waaruit blijkt dat in vele gevallen een beperking van de bevolkingsgroei helemaal niet de eerste beste oplossing is. En zoals altijd moet er terdege met verdelingsaspecten worden rekening gehouden (onder meer binnen de familie, waar het kind het uiteindelijke slachtoffer kan zijn van penalisaties opgelegd door de overheid). Een zwakte van het boek is dat niet voldoende duidelijk gesteld wordt hoe de twee niveaus van analyse zich verhouden. Met name wordt er onvoldoende op gewezen dat het maximaliseren van het inkomen per capita vanuit welvaartseconomisch standpunt zeer betwistbaar is als situaties worden vergeleken met een verschillende totale bevolking.

Alles samen een sterke aanrader, vooral voor wie een goed gestructureerd overzicht zoekt van recente literatuur.

R. Renard

ECONOMISCH EN SOCIAAL TIJDSCHRIFT

*H. Ooghe, A. Bekaert,
F. Coene & M. Lievens* Overheidsmaatregelen ter stimulering van risicokapitaal van startende en innovatieve ondernemingen / 327

F. Van Den Bulcke Winstdeling en aandeelhouderschap voor werknemers. Europese toepassingen en ervaringen / 361

D. Vloeberghs Human Resource Management: een positionering / 401

P. Van Rompuy Voorwaarden voor een nieuwe groeidynamiek in België / 423

J. Caeymaex De eenpersoonsonderneming met beperkte aansprakelijkheid
Standpunt van de bankier / 439

FORUM

L. Wauters De moeilijke dialoog tussen de VSA en Europa.
Implicaties voor België / 461

